

Yunanistan'da Türk Azınlık: Kimlik, Haklar ve Sorunlar Üzerine Bir Analiz¹

Bariş YILDIZ*

Pınar ERKEM**

ÖZ

Batı Trakya Türkleri meselesi, temelinde Yunanistan'ın ulus-devlet anlayışına dayalı Helenistik millet tanımı ile Batı Trakya Türkleri'nin etnik kimlik talepleri arasındaki gerilimden kaynaklanan ve Türkiye-Yunanistan ilişkileri, uluslararası anlaşmalar ile Yunanistan'ın iç politik dinamikleri çerçevesinde şekillenmiş çok boyutlu bir sorun alanıdır. Batı Trakya Türkleri, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile 'azınlık' statüsü kazanmış ve hakları çeşitli uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış bir topluluk olmasına rağmen, tarihsel süreçte Yunanistan tarafından uygulanan yerinden etme, taşınmazların kamulaştırılması ve asimilasyon politikaları, bu topluluğun haklarının ihlal edilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu makalede, Avrupa Birliği'nin (AB) Yunanistan'a getirdiği çokkültürlülük anlayışı ve insan hakları normlarının Batı Trakya Türkleri'nin hakları üzerindeki etkisi sorunsallaştırılmaktadır. AB üyeliği sonrası özellikle Avrupalılaştırma politikasıyla birlikte meydana gelen kısmi iyileşmeler analiz edilmektedir. Bunun yanı sıra, Batı Trakya Türk azınlığının bir sorun alanı olarak ortaya çıkışından 2000'lerin başına kadar uzanan süreçteki hak mücadelesi, azınlık haklarını korumaya yönelik kabul edilen ulusal ve uluslararası belgeler ile Yunanistan'ın uyguladığı politikalar da incelenmektedir. Araştırmanın temel savı, Yunanistan'ın 1990'lardan itibaren AB'nin teşvikleriyle başlattığı Avrupalılaştırma sürecinin, Batı Trakya Türkleri'nin bazı haklarının iyileştirilmesine katkıda bulunduğu, fakat AB'nin iç yetersizlikleri sonucu etkisinin yeterli olmadığı yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Batı Trakya, Azınlık Hakları, Çokkültürlülük, Avrupa Birliği.

Başvuru / Kabul: 21 Ekim 2024 / 26 Aralık 2024

Atıf: Yıldız, B., Erkem, P. (2024). Yunanistan'da Türk Azınlık: Kimlik, Haklar ve Sorunlar Üzerine Bir Analiz, *İmgelem*, 15, 303-332.

The Turkish Minority in Greece: An Analysis on Identity, Rights and Problems

ABSTRACT

The issue of Western Thrace Turks is a multidimensional problem arising from the tension between the Hellenistic definition of the nation based on Greece's nation-state understanding and the ethnic identity demands of the Western Thrace Turks and shaped within the framework of Turkey-Greece relations, international agreements and Greece's domestic political dynamics. Although the Turks of Western Thrace are a community that gained 'minority' status with the 1923 Lausanne Peace Treaty and whose rights are guaranteed by various international conventions, the displacement, expropriation of immovable properties and assimilation policies implemented by

¹Bu makale Barış Yıldız tarafından, Doç. Dr. Pınar Erkem danışmanlığında tamamlanan "Avrupa Birliği ve Çokkültürlülük: Yunanistan'da Batı Trakya Türkleri Örneği" başlıklı yüksek lisans tezine dayanılarak üretilmiştir.

*Doktora öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İktisat) Ana Bilim Dalı, İstanbul/Türkiye. E-posta: barisyldz213@gmail.com, ORCID Numarası: [0000-0003-0227-0525](https://orcid.org/0000-0003-0227-0525), ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21>

**Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, İstanbul/Türkiye. E-posta: erkem@istanbul.edu.tr, ORCID Numarası: [0000-0003-1171-8803](https://orcid.org/0000-0003-1171-8803), ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21>

Greece in the historical process have resulted in the violation of the rights of this community. This article problematizes the impact of multiculturalism and human rights norms brought to Greece by the European Union (EU) on the rights of Western Thrace Turks. The partial improvements that have occurred after EU membership, especially with the Europeanization policy, are analyzed. In addition, the struggle for the rights of the Turkish minority in Western Thrace from its emergence as a problem area until the early 2000s, the national and international documents adopted to protect minority rights and the policies implemented by Greece are also examined. The main argument of the study is that the Europeanization process initiated by Greece with the encouragement of the EU since the 1990s has contributed to the improvement of some rights of the Western Thrace Turks, but its impact has not been sufficient due to the EU's internal inadequacies.

Keywords: Greece, Western Thrace, Minority Rights, Multiculturalism, European Union.

Received / Accepted: 21 October 2024 / 26 December 2024

GİRİŞ

Batı Trakya Türk azınlığı, 1923 Lozan Barış Antlaşması ile “azınlık” statüsüne alınan ve Yunanistan’ın resmi olarak tanıdığı tek azınlık topluluğudur (Featherstone vd. 2011: 36). 2011 tarihli son resmi kaynaklara göre yaklaşık 140.000 kadar nüfusa sahip olan Türk azınlığın hakları yalnızca Lozan Barış Antlaşması ile değil, tarihsel süreç içerisinde farklı birçok uluslararası ve ikili antlaşma temelinde şekillenmiş, zaman içerisinde Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan çeşitli diplomatik anlaşmalar da bu hukuki çerçeveyi pekiştirmiştir (Hüseyinoğlu 2021: 5; US Department of State 2020: 3). Ayrıca, AB ve diğer uluslararası kuruluşlar tarafından kabul edilen insan hakları ve azınlık hakları ile ilgili belgeler de Batı Trakya Türkleri’nin haklarının korunmasına katkı sağlamıştır.

Ancak, tüm bu uluslararası belgeler ve anlaşmalara rağmen, gerek Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerildiği dönemlerde gerekse küresel siyasette yaşanan gelişmeler sonucunda Türk azınlığın hakları sıklıkla ihlale uğramıştır. Bu noktada Yunanistan, Batı Trakya bölgesinde bulunan Türk azınlığın aslında Roman, Pomak ve Müslümanlaştırılmış Yunanlılardan oluştuğunu iddia ederek bölgede etnik bir Türk varlığının olmadığını savunmakta (Hüseyinoğlu 2012: 116-117) ve imzacısı olduğu uluslararası antlaşmaların geçerliliğini sorgulayarak Türk azınlığın etnik kökenini tanımama politikasını meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

Çalışmanın temel savı, Avrupalılaşma süreciyle beraber Yunanistan’da hayata geçirilmeye başlanan AB çokkültürlülük anlayışının Batı Trakya Türkleri’nin haklarının iyileştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanıldığı yönündedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle Batı Trakya bölgesinin tarihsel süreci ve bölgenin bir sorun alanı olarak ortaya çıkışı ele alınmıştır. Daha sonra Yunanistan’daki azınlık haklarının gelişimini sağlayan antlaşmaların ilgili kısımları incelenerek bu antlaşmaların Batı Trakya Türkleri’ne ne gibi imkanlar sağladığı, onların haklarını nasıl güvence altına aldığı tespit edilmiştir. Devamında ise Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler başta olmak üzere tarihsel süreç içerisinde yerel ya da

uluslararası gelişmelerin Batı Trakya Türk azınlığı üzerindeki pozitif ya da negatif etkileri incelenmiştir. Son kısımda ise 1981 yılında AB üyesi olan Yunanistan'ın, 1990'lı yıllardan itibaren AB'nin teşvikiyle başlatmış olduğu Avrupalılaşma sürecinin Batı Trakya Türkleri'nin sorun alanları üzerindeki pozitif etkisi ya da kimi sorun alanlarına etki edememesinin ardında yatan temel gerekçeler tespit edilmiştir. Böylece kapsamlı bir analiz yapılmaya çalışılarak, AB çerçevesinde getirilmeye çalışılan çokkültürlülük haklarının dahi Yunanistan tarafından tam uygulanmayarak Batı Trakya Türkleri'nin hakları üzerinde beklenen olumlu etkiyi yaratmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Batı Trakya'nın Tarihsel Evrimi: Osmanlı Hakimiyetinden Yunan Yönetimine

Günümüzde 'Kuzey Yunanistan' olarak da bilinen Batı Trakya bölgesi, kuzeyde Balkan Dağları'ndan batıda Struma Nehri'ne kadar uzanan ve 8578 km²'lik bir alanı kaplayan stratejik konuma sahip bir bölgedir (Oran 1991: 24). Bölgede yaşayan Türk nüfusunun Osmanlı egemenliğiyle şekillendiği yaygın bir kanı olmakla birlikte, bu varlık aslında Osmanlı'dan çok daha öncesine, M.Ö. 2. yüzyıldaki İskid Türklerine kadar uzanmaktadır. Daha sonra Hunlar, Avarlar, Peçenekler ve Kuman Türklerinin bölgeye yerleşmesiyle bölgedeki Türk varlığı zamanla daha da kökleşmiştir (Oran 1991: 27; Hüseyinoğlu 2021: 5-6). Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Trakya ile ilk teması, 1359 yılında Dimetoka'nın fethiyle başlamıştır. Ardından, 1360 yılında Gümülcine ve İskeçe'nin, 1361 yılında ise Dedeağaç'ın ele geçirilmesiyle bölgenin fethi tamamlanmıştır (Ateş 2021: 95-96; Çakır ve Civelek 2023: 554-555). 1371 yılında Sırp'lara karşı kazanılan Çirmen Savaşı ile Osmanlı, Batı Trakya üzerindeki hakimiyetini pekiştirerek bölgeyi tam anlamıyla emniyet altına almış ve bölge 550 yıl boyunca Osmanlı'nın idaresi altında kalmıştır (Yenigün 2010: 692).

Osmanlı'nın bölgedeki hakimiyeti resmi olarak 1913 Balkan Savaşları ile son bulmuş olsa da Batı Trakya'nın bir sorun alanı haline gelmesine zemin hazırlayan gelişmeler esasen 93 Harbi sonrası Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile başlamıştır. Bu antlaşma, Batı Trakya'yı da kapsayan geniş bir Bulgar Prensliğinin kurulmasını öngörmüştür (Yılmaz 1999: 116; Bolat 2014: 19-20). Gerilimin giderek arttığı Balkan coğrafyasında böylesi bir yapının oluşması, İngiltere ve Avusturya-Macaristan gibi güçlerin tepkisine yol açmıştır (Karal 1988: 52). Nitekim bu rahatsızlık, 1878'de toplanan Berlin Kongresi'nde Ayastefanos Antlaşması'nın yeniden ele alınmasıyla sonuçlanmış; prensliğin Osmanlı'ya bağlı, özerk bir yapı olarak kalması ve bir Osmanlı valisi tarafından yönetilmesi kararlaştırılmıştır (Ülman 2002: 136; Akşin 2008: 163; İnginar Kemaloğlu 2022: 49).

Berlin Kongresi'nde alınan kararlar sonucunda Bulgar Prensiği, Osmanlı sınırları içerisinde kalmaya devam etse de Osmanlı'nın 1908'de II. Meşrutiyet'i ilan etmesiyle ortaya çıkan istikrarsızlık süreci Bulgaristan'a bağımsızlık ilan etme fırsatı sunmuştur. Nitekim 5 Ekim 1908'de Bulgaristan, Kongre'deki kararları ihlal ederek bağımsızlığını ilan etmiştir (İnginar Kemaloğlu 2022: 49). Osmanlı Devleti başlangıçta bu ilanı tanımamıştır; ancak uluslararası arenada Bulgaristan'ın bağımsızlığının kabul görmesi ve Osmanlı'nın iç meselelerindeki karmaşa, devleti bu kararı tanımaya zorlamıştır. Nihayet 1909'da imzalanan İstanbul Antlaşması ile Osmanlı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını resmi olarak tanımıştır (Uçarol 1985: 338-340).

İstanbul Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayan otoritesini somut bir biçimde ortaya koyunca Balkan devletleri, 1912 yılında Osmanlı'ya karşı birleşerek I. Balkan Savaşı'nı başlatmıştır (Hochwachter 2021). I. Balkan Savaşı'ndan büyük bir yenilgi ile ayrılan Osmanlı, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'yla Edirne ve Kırklareli de dahil olmak üzere Trakya bölgesindeki tüm topraklarını kaybetmiş ve bu topraklar savaşın galip devletleri arasında pay edilmiştir (Ülman 2002: 285; İnginar Kemaloğlu 2022: 14). Ancak Bulgaristan'ın Balkanlar ve Ege bölgesinde diğer devletlere nazaran daha geniş toprak kazanımları elde etmesi, başta Yunanistan olmak üzere bölgedeki diğer aktörler arasında anlaşmazlıkların yaşanmasına yol açmış ve nihayetinde, 29 Haziran 1913 tarihinde Bulgaristan'a karşı gerçekleşen II. Balkan Savaşı ortaya çıkmıştır (Tsitselikis 2022: 8-9).

II. Balkan Savaşı'nın ardından Balkan devletleri arasında gerçekleştirilen Bükreş Antlaşması'nın yanı sıra Osmanlı ile Bulgaristan arasında 20 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma neticesinde Edirne ve Kırklareli'nin Osmanlı'ya bırakılması karşılığında Osmanlı'nın Batı Trakya bölgesinden vazgeçmesi şart koşulmuştur (İnginar Kemaloğlu 2022: 14, 51). Her iki tarafın Antlaşma hükümlerini kabulüyle birlikte Osmanlı'nın Batı Trakya üzerindeki 550 yıllık hakimiyeti resmen sona ermiştir (Aybars ve Arı 1990: 28). Fakat bölgede siyasal olarak Osmanlı devletinin yönetimi sona ermiş olsa da Müslüman-Türk nüfusun mevcudiyeti devam etmiştir.

II. Balkan Savaşı'nın hemen ardından Balkan coğrafyasında yeni bir büyük çatışmanın, I. Dünya Savaşı'nın fitili ateşlenmiştir. Bu savaşın mağlup devletlerinden biri olan Bulgaristan, 27 Kasım 1919'da İtilaf Devletleri ile imzaladığı Neuilly Antlaşması'yla Batı Trakya bölgesini savaşın galip devletlerine bırakmak durumunda kalmış ve Bulgaristan'ın bölge üzerindeki altı yıllık hakimiyeti sona ermiştir (Aybars ve Arı 1990: 28). Antlaşma gereğince bölge, İtilaf Devletlerini temsilen Fransa tarafından işgal edilmiş ve bölgenin nihai statüsü belirlenene kadar

bölgede “Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti” adıyla geçici bir idari yapı tesis edilmiştir (Sediroğlu 2022: 30).

Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti döneminde bölgenin farklı ülkeler arasında paylaşımı konusunda İtilaf Devletleri tarafından çeşitli stratejiler uygulanmıştır. Özellikle Yunanistan, Trakya'daki demografik yapıyı değiştirmek amacıyla Harisiyoz Vamvakas'ı Müttefiklerarası Batı Trakya Hükümeti'ne temsilci olarak atamıştır. Bu atama aracılığıyla Yunanistan, bölgedeki Müslüman nüfusun etnik olarak Türk değil, Müslümanlaştırılmış Helenistik halklar olduğu yönündeki iddiasını güçlendirmeye yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Batıbey 2008). Bölgedeki Türkler ise Enver Paşa'nın talimatıyla bölgeye sevk edilen Garbı Trakya Komitesi ile birlikte Yunanistan'ın bölgedeki etkisini sınırlandırmaya yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur (Sediroğlu 2022: 30). Ancak hem Türklerin hem de Bulgarların tüm müdahalelerine rağmen Yunanistan, 14 Mayıs 1920'de Gümülcine'den başlayarak Batı Trakya'nın işgaline girişmiştir (Oran 1991: 32; Aybars ve Arı 1990: 29). İşgalin başlamasından yaklaşık üç ay sonra, 10 Ağustos 1920'de Müttefikler ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen San Remo Konferansı'nda, Yunanistan'ın Bulgaristan'a denize çıkış imkânı tanınması karşılığında Batı Trakya bölgesi resmi olarak Yunanistan'a devredilmiştir (Oran 2009: 125).

Yunan Azınlık Hakları Rejiminin Gelişimi ve Batı Trakya Türkleri Üzerindeki Yansımaları

Batı Trakya bölgesinin Yunanistan sınırlarına dahil edilmesiyle birlikte başta Türk Müslüman azınlıklar olmak üzere bölgedeki diğer azınlıkların akıbeti, uluslararası antlaşmalar ve Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilen ikili ilişkiler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu noktada öncelikle, Batı Trakya bölgesinin Yunanistan sınırlarına dahil edilmeden önce Yunanistan'da kabul edilen antlaşmalardaki azınlık haklarına ilişkin hükümlere değinmek gerekir. Çünkü bu antlaşmalar yalnızca o dönemin sınırlarını değil, gelecekte Yunanistan'ın hakimiyeti altına girecek olan diğer bölgelerdeki azınlıkların haklarını da güvence altına alan önemli düzenlemeler içermektedir.

Bu antlaşmaların ilki, 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşları sonucunda Yunanistan'ın özerk bir yönetim hakkına sahip olmasına olanak tanıyan Edirne Antlaşması'nın tamamlayıcısı olan 1830 Londra Protokolü'dür. Balkanlar'daki Rus nüfuzunu sınırlamayı amaçlayan bu protokolle Yunanistan, özerk bir yönetim olmaktan çıkmış ve bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır (İnginar Kemaloğlu 2022: 12-13). Aynı zamanda, Yunan sınırlarında kalmayı tercih eden

Türklerin haklarının korunmasına yönelik çeşitli düzenlemeler de bu protokolde yer almıştır (Akşin 2008: 107-108; Oran 1986: 33-34).

Türklerin ilk defa azınlık statüsüne düştüğü Londra Protokolü'nün ardından, Teselya bölgesinin 1881'de Yunanistan'a katılması süreciyle beraber, burada yaşayan Türklerin can ve mal güvenliğini garanti altına alan 1881 İstanbul Barış Sözleşmesi imzalanmıştır (Serbestoğlu 2014: 1078-1079). Bu sözleşmenin 3. maddesi, Müslümanların temel haklarının ve özgürlüklerinin korunmasını sağlarken, 4. maddesi ise Osmanlı döneminden kalma mülkiyet haklarının geçerliliğini onaylamış ve Müslümanlara ait taşınmazların onların tasarrufuna bırakılmasını hükme bağlamıştır (Oran 1991: 59-60). Ayrıca 8. madde ile Müslümanların din ve vicdan özgürlüğü güvence altına alınmış, Müslüman toplumun Yunan hukukuna göre değil, şeriat esaslarına göre yargılanması ve dini liderlerini kendilerinin seçmesi yönünde bir özerklik tanınmıştır (Oran 1991: 60). Böylece Batı Trakya'daki Müslüman nüfusun hem inanç özgürlüğü hem de mülkiyet hakları güvence altına alınmıştır.

1913 yılında Balkan Savaşları sonrasında imzalanan Atina Antlaşması, önceki antlaşmaların hükümlerini yeniden teyit etmiş ve özellikle Müslüman toplumun dini liderleri olan müftü ve başmüftülerin özerkliği, seçim süreçleri ile cemaatle ilişkilerini ayrıntılı olarak ele almıştır (Tsitselikis 2019: 64). Antlaşmaya göre, müftülerin cemaatle ilişkilerine Yunan hükümeti müdahale edemezken, Müslüman topluluk tarafından seçilen müftüler, başmüftülük makamı için üç aday belirleyeceklerdir. Bu adaylar Yunan kralının onayına sunulacak ve kral, seçilen adaylardan birini başmüftü olarak atayacaktır. Atanan başmüftü, devletin resmi memuru olarak görev yapacak ancak dini konularda İstanbul'daki Şeyhülislam'a bağlı kalmaya devam edecektir (Erim 1953: 477-478; Tsitselikis 2019: 68-69). Bu düzenlemenin de gösterdiği gibi Batı Trakya Müslüman nüfusunun inanç özgürlüğünün garanti alınmasının ötesinde, din otoritelerini kendilerinin seçmesi hakkı tanınmış olup, böylelikle dini alandaki özerklikleri tanınmıştır.

Atina Antlaşması'nın getirdiği bir diğer önemli husus 13. Maddesiyle düzenlenmiştir. Bu maddeyle Yunanistan'daki Müslüman cemaatin tüzel kişiliği tanınmış ve Müslümanlara ait okulların, cemaat tarafından yönetilen vakıflar ve dernekler aracılığıyla finanse edilmesi kabul edilmiştir (İnginar Kemaloğlu 2022: 14). Ayrıca Yunanca eğitimin yanı sıra Türkçe'nin de temel eğitim dili olarak kabul edilmesi karara bağlanmıştır (Keyvan 2012: 22). Bu düzenlemeler ile Türklerin kültürel anlamda özerkliğinin garanti altına alınmış olduğu yorumu yapılabilir. Zira kültürel özerklik, anadil kullanımı hakkının tanınması ve dini yaşamın düzenlenmesi konularının bahsi geçen grubun yetki ve yönetimine bırakılmasını içerir. Ayrıca bunlarla ilgili

ve diğer kültürel kurumların finansmanı ve yöneticilerinin seçilmesi gibi alanlarda gruba yetki verilmesini kapsar. Atina Antlaşmasının getirdiği düzenlemeler ile bu alanlarda yetki Müslümanlara bırakılmış, dolayısıyla kültürel hakları ve özerklikleri tanınmıştır denilebilir. Atina Antlaşması'nı diğer antlaşmalardan ayıran en önemli unsur ise Antlaşmayla birlikte kabul edilen 3 numaralı protokoldür. Bu protokol ile Atina Antlaşması'nın yanı sıra Londra ve İstanbul Barış sözleşmelerinin hükümleri yalnızca belirli bölgelerde değil, Yunanistan'ın tüm topraklarında geçerlilik kazanmıştır. Protokolün kabul edildiği dönemde henüz Yunan sınırlarına dahil olmayan Batı Trakya bölgesi de protokolün genişletici niteliği sayesinde Atina Antlaşması'nda yer alan haklardan ilerleyen yıllarda yararlanma imkânı bulacaktır (Alp 1995: 620).

1920 yılında ise I. Dünya Savaşı'nın ardından Balkanlar'da Yunanistan'a bırakılan topraklardaki azınlık haklarını düzenlemek amacıyla Yunan Krallığı ile Britanya, Fransa, İtalya ve Japonya arasında yeni bir anlaşma imzalanmıştır (Alp 1995: 620-621). 'Yunan Sevr'i' olarak da bilinen bu antlaşmanın 14. maddesinde Batı Trakya'daki Müslüman Türk azınlığın hakları detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. 14. madde ile vakıf ve derneklerin idaresinin yine azınlığın tasarrufuna bırakılmasına hükmedilirken Müslüman Türk azınlığının talep etmesi halinde yeni vakıflar, dernekler, ibadethaneler ve azınlık okulları açabilme hakkı tanınmıştır (Alp 1995: 621). 14. maddeye ek olarak 16. maddeyle azınlık haklarına ilişkin düzenlemeler Milletler Cemiyeti'nin güvencesi altına alınmış ve bu şekilde Yunanistan'daki azınlık haklarının uluslararası bir örgütün denetimi altında olması sağlanmıştır (Toluner 2000: 215). Bu sayede Atina Antlaşmasından gelen haklar bu düzenlemeler ile de devam etmiş ve hatta genişletilerek uluslararası olarak tanınmıştır.

Karşılıklılık ilkesinin bulunmadığı bu antlaşma, Türk azınlıklara sağladığı ileri düzey haklar nedeniyle Yunanistan ile Türkiye arasında anlaşmazlıkların yaşanmasına yol açmış ve Yunanistan, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte bu antlaşmanın geçerliliğini yitirdiğini savunmuştur (Bozkurt 2019: 37). Ancak, Lozan'da yer alan 16 Numaralı Protokol, Yunan Sevr'indeki hükümlerin tamamını içermektedir ve Yunanistan bu hükümleri 29 Eylül ve 30 Ekim 1923 tarihli onay belgeleriyle resmen kabul etmiştir (Oran 1991: 105-106). Bu duruma rağmen Yunanistan bu antlaşmanın geçerliliğini tanımamaktadır.

Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme'nin yanı sıra, Yunanistan'ın 1920 Yunan Sevr'iyle tek taraflı kabul ettiği hükümlerin Türkiye tarafından da kabul edilmesi amacıyla Lozan Barış Antlaşması'nın 37-45. maddeleri arasında iki ülke arasındaki azınlıklara ilişkin düzenlenen hükümlere yer verilmiştir (Hüseyinoğlu 2012: 118). Bu maddelere göre iki

ülkede bulunan azınlıklar diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip olacak, etnik, dini veya kültürel farklılıklar nedeniyle ayrımcılığa uğramayacak ve kendi dillerini özgürce kullanabileceklerdir. Ayrıca azınlıkların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde ana dilde eğitim haklarının desteklenmesi ve bu amaçla gerekli bütçenin sağlanmasına da karar verilmiştir (Meray 1973: 11-12; US Department of State 2020: 6). Böylelikle Batı Trakya Türkleri özel azınlık statüsü kapsamına alınmış ve uluslararası antlaşmalar çerçevesinde geniş haklar elde etmiştir (Oran 1991: 79; Barutciski 2003: 23-31).

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Batı Trakya bölgesindeki azınlıkları ilgilendiren diğer antlaşmalar 1930 ve 1933'te imzalanan Ankara Antlaşmalarıdır. 1930 Ankara Antlaşması ile iki ülkenin sınırları içerisinde kalan azınlıkların hangilerinin etabli (yerleşik) statüsünde sayılacağı konusundaki görüş ayrılıkları son bulmuş ve doğum yerleri, bölgeye geliş tarihleri ne olursa olsun tüm azınlıkların etabli olarak kabul edilmesine karar verilmiştir (Erdem 2009: 100-103; Oran 1991: 82-83). 1933 Ankara Antlaşması'yla ise 1930'da kabul edilen Antlaşma revize edilmiş, mübadelenin takibi ve taşınmaz sorunlarının çözümü için kurulan fakat iki ülke arasındaki ilişkilerde anlaşmazlıkların kaynağı olan Karma Komisyon tasfiye edilmiştir (Oran 1991: 83).

Sonuç olarak, Lozan Barış Antlaşması başta olmak üzere diğer uluslararası antlaşmalar ve Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan ikili antlaşmalar neticesinde Batı Trakya Türk azınlığı önemli haklar elde etmiştir. Antlaşmalar çerçevesinde kültürel özerkliğe varacak haklar elde eden Batı Trakya Türkleri, adillerini kullanma, ibadet özgürlüğü, dini liderlerini seçme, vakıflar aracılığı ile kurumlarının finansmanını sağlama gibi haklara sahip olmuştur. Ancak gerek ulusal gerekse uluslararası gelişmelerin etkisiyle Türk azınlığı, uluslararası antlaşmalar ile güvence altına alınan bu haklarından yararlanma noktasında güçlükler yaşamaya başlamış ve bu durum zamanla gelişmelerden bağımsız olarak giderek kalıcı bir mağduriyet halini almıştır. Sonraki başlık altında ulusal veya uluslararası gelişmelerin Batı Trakya Türkleri üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1933-1980 Arasında Batı Trakya: Ulusal ve Uluslararası Gelişmeler Altında Türk Azınlığın Mücadelesi

II. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler istikrarlı bir seyir izlemiştir. Ancak savaşın başlamasıyla birlikte Yunanistan'ın önce İtalya, ardından Almanya tarafından işgal edilmesi ve Türkiye'nin bu dönemde tarafsızlık politikasını sürdürmesi sonucunda iki ülke arasındaki olumlu ilişki kesintiye uğramıştır (Featherstone vd. 2011: 83-85; Fırat 2009: 355). İşgal yıllarını büyük bir açlık ve sefalet içinde geçiren Yunanistan'da bazı

gruplar gerilla taktikleriyle işgalcilere karşı mücadeleye başlamıştır. Batı Trakya Türkleri’nin de kısmi destek sağladığı bu direniş hareketlerinden Ulusal Kurtuluş Cephesi (EAM), diğer gruplara öncülük ederek işgalcilere karşı etkin bir rol oynamış ve sonucunda ülkenin kontrolünü ele geçirmiştir (Tsitselikis 2022: 14-15). Ancak sosyalist direniş gruplarının EAM’ın iktidarını kabul etmemesinin ardından Yunanistan, dört yıllık işgal sürecinin ardından ‘Andartlık Dönemi’ olarak bilinen iç savaş dönemine sürüklenmiştir (Biber 2020: 8-11).

Ülkenin sosyalist/komünist ve sağcı/kraliyetçi olmak üzere iki zıt kutba ayrıldığı, aynı aile bireylerinin dahi savaşın farklı taraflarında birbirlerine karşı savaştığı Andartlık Dönemi’nde, Yunanistan’ın diğer bölgelerinde olduğu gibi Batı Trakya’da da toplumu derinden etkileyen yoğun şiddet olayları yaşanmıştır (Hüseyinoğlu 2012: 149). Bu süreçte Türk azınlık savaşın her iki tarafına karşı nötr bir tutumda kalmış olsa da EAM yönetimine karşı direniş gösteren sosyalist gruplar bölgedeki gençleri zorla dağa çıkararak silah altına almaya çalışmış, azınlığın mallarına el koyma gibi girişimlerde bulunmuşlardır. Hükümete karşı silahlanan gruplardan kaçan azınlıklar ise bu defa hükümete bağlı silahlı kuvvetlerin hedefi haline gelmiş; “yol göstermek” bahanesiyle askere alınıp mayınlı yollarda zorla yürütölmüşlerdir (Ali ve Hüseyinoğlu 2021: 28; Hüseyinoğlu 2012: 149-150). Can ve mal güvenliği kalmayan Batı Trakyalılar, bölge halkının maruz kaldığı zulüm ve yağmalamaları önlemek amacıyla “Osmanlı Taburu” adı altında bir örgüt kurarak Yunan hükümeti saflarında militanlara karşı mücadele etmeye başlamışlardır (Featherstone vd. 2011: 204; Ali ve Hüseyinoğlu 2021: 29).

Pomak, Roman ve Türk azınlıklarının yanı sıra bölgede yaşayan Yunanlıları da içeren tabur kendisini hükümet saflarında konumlandırmış olsa da hükümet kanadının azınlıklar tarafından kurulan bu silahlı örgüte karşı yaklaşımı olumlu olmamıştır. Örneğin, dönemin Kuzey Yunanistan Valisi Rodopulos, Batı Trakya’daki Türklerin silahlanmasını I. Dünya Savaşı’nda Ermenilerin Türklere karşı başlattığı isyana benzeterek, benzer bir ayaklanmanın Yunanlılara karşı gerçekleşebileceği uyarısında bulunmuştur (Biber 2020: 12-13). Dört yıl süren iç savaş, nihayetinde ABD’nin müdahalesi ile 1949 yılında sona ermiştir (Fırat 2009: 581-584).

Andartlık Dönemi’nin ardından Yunanistan’daki sosyalist grupların tasfiye edilmesi ve hem Türkiye’nin hem de Yunanistan’ın NATO’ya katılım süreçlerinin aynı döneme denk gelmesi, II. Dünya Savaşı sırasında kesilen iki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden canlanmasını sağlamıştır (Fırat 2009: 584). Bu bağlamda 1951 yılında, iki ülke arasında müfredatta yer alan yanlış bilgilerin düzeltilmesine ve karşılıklı öğrenci değişimlerinin yapılmasına olanak tanıyan Kültür Antlaşması imzalanmıştır (Hüseyinoğlu 2012: 158-161). Fakat tüm bu olumlu

gelişmelere rağmen Yunanistan, bölgede uyguladığı sıkı tedbirleri devam ettirmiş ve 1953 yılında Batı Trakya'nın Bulgaristan sınırındaki 10-25 km²'lik bir alanı, sosyalistlerin burada yeniden örgütlenmeye başladığı gerekçesiyle 'Yasak Bölge' ilan etmiştir (Oran 1991: 116). Ayrıca yine aynı tarihte kabul edilen 2536/1953 sayılı "Sınır Bölgelerindeki Halkın Kalkındırılması" yasası ile, Yunanistan'dan göç eden ve üç yıl boyunca Yunan makamlarıyla temas geçmeyen azınlıkların topraklarına el konulmaya başlanmıştır (Ibraimi 2013: 830).

1954 yılına ise Yunanistan'da "Mareşal Papagos Kanunu" (diğer adıyla Azınlık Okulları Eğitim Kanunu) kabul edilerek Türk azınlığın dini bir azınlık değil, etnik bir topluluk olduğu resmen tanınmıştır (Hüseyinoğlu 2012: 115-116). Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığının etnik kimliğini sistematik olarak inkâr eden tarihsel politikasına karşı istisnai bir belge niteliği taşıyan bu kanunla birlikte azınlık dilinin 'Müslümanca' değil 'Türkçe' olduğu kabul edilerek, Türk nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde Türkçe tabelaların kullanımı da resmîyet kazanmıştır (Hüseyinoğlu 2012: 172-173). Papagos Kanunu ile birlikte Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlıklarının haklarına yönelik iyileştirme çabaları Türkiye ile olumlu yönde gelişen ilişkilerin bir işareti olarak değerlendirilmiş olsa da bazı çevreler bu adımları Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde hak iddia edebilmek için Batı Trakya'daki Türklerin Yunan idaresi altında huzur içinde yaşadığını göstermek amacıyla attığını öne sürmüştür. Nitekim 1955 yılında Kıbrıs sorununun gün yüzüne çıkmasıyla birlikte iki ülke arasındaki anlaşmazlıklar tekrardan azınlıklar meselesine de sirayet etmiş ve her iki ülke de azınlıkları birbirlerine karşı bir koz olarak kullanmaktan çekinmemiştir (Fırat 2009: 593).

Kıbrıs meselesi nedeniyle iki ülke arasında hızla artan gerginlik, kısa süre içerisinde azınlık sorunlarına da yansımış ve 1955 yılında kabul edilen Yunan Vatandaşlık Yasası ile bu gerilim daha da derinleşmiştir. Uzun yıllar tartışma konusu olan ve günümüzde de tartışılmaya devam eden bu yasa, Helenistik kökene dayanmayan Yunan vatandaşlarının, ülkeyi geri dönme niyeti olmaksızın terk etmeleri halinde vatandaşlıktan çıkarılmalarını öngörmüştür (Şentürk Ocak 2006: 7-9). 1998 yılına kadar yürürlükte kalan yasanın suistimale açık doğası sebebiyle bu süreçte 60.000 kadar Türk kökenli Yunan vatandaşının vatandaşlığı elinden alınmıştır (Yenigün 2010: 693).

Vatandaşlık Yasası'na ek olarak, 1956 yılında çıkartılan 3958 sayılı yasa ile Yunanistan, Batı Trakya'daki azınlıkların topraklarına hukuki dayanak olmaksızın el koymaya başlamış ve bölgede yaşayan Müslüman Türk cemaatine yönelik zorunlu göçe zorlayan bir politika yürütmüştür (Oran 1991: 245-246). Türkiye ise soydaşlarının yaşadığı mağduriyetleri hafifletmek amacıyla bu kişilere Türkiye'ye serbest geçiş hakkı tanımış, ancak bu karar

Yunanistan'ın zorunlu göç politikasına dolaylı olarak destek sağlayan bir sonuç doğurmuştur (Toprak 2014: 50).

Kıbrıs meselesi üzerinden tırmanan gerilim, ABD ve NATO'nun önderliğinde bir diplomatik çözüm arayışını zorunlu hale getirmiş ve 1960 yılında İngiltere'nin garantörlüğünde Kıbrıs'ın bağımsız bir cumhuriyet olarak kurulması kararlaştırılmıştır (Erkem Gülboy 2015: 175; Fırat 2009: 593). Ancak 21 Aralık 1963 tarihinde Kıbrıs'ta gerçekleşen Kanlı Noel katliamı, Türk-Yunan ilişkilerini yeniden kopma noktasına getirmiş ve Türkiye bu hadisenin ardından Yunanistan ile imzalanan işçilerin serbest dolaşımı ve ikametine ilişkin anlaşmayı iptal ederek Türkiye'de yaşayan 8.500 kadar Yunan vatandaşını sınır dışı etmiştir (Yenigün 2010: 696). Yunanistan ise hem Türkiye'nin sınır dışı ettiği vatandaşlarını Batı Trakya bölgesine yerleştirerek bölgenin demografik dengesini Türk azınlığın aleyhine olacak şekilde değiştirmeye başlamış hem de azınlık okullarında eğitim vermek amacıyla Türkiye'den gelen öğretmenleri sınır dışı ederek azınlık okullarında Türkçe eğitim verme imkanını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır (Şentürk Eylül 2005: 20).

Kıbrıs'taki olayların etkisiyle Batı Trakya'da zaten zor koşullar altında yaşayan Müslüman Türk azınlıkları, 1967'de Albaylar Cuntasının darbe girişiminin başarıyla sonuçlanmasının ardından çok daha çetin bir döneme girmiştir. Batı Trakyalı Türkler tarihlerindeki hiçbir dönemde Cunta döneminde olduğu kadar ağır baskılarla karşılaşmamışlardır (Oran 1991: 121). Aynı şekilde, Yunanistan'ın siyasi tarihinde Müslüman Türk azınlığın etnik kimliğine yönelik saldırılar bu dönemde olduğu kadar açık ve sistematik bir şekilde yapılmamıştır (Hüseyinoğlu 2012: 187-188; Tsitselikis 2012: 242-243).

Cunta yönetimi, darbenin hemen ardından Hristiyan olmayan vatandaşların kamu görevlerinden menedilmesine yönelik bir yasa çıkarmış ve bu kapsamda Müslüman Türk azınlık mensupları toplu bir şekilde memurluktan uzaklaştırılmıştır. Azınlıklara ait okullar ile ibadethanelerin finansmanını sağlayan dernekler ve vakıfların Türk yöneticileri görevlerinden alınmış yerlerine, Cunta tarafından atanan idareciler getirilmiştir (Tsitselikis 2019: 67). Aynı zamanda bu kurumlara ait taşınmazlar vergi borçları gerekçe gösterilerek ipotek altına alınmış veya el konulmuştur. Bunun yanı sıra, bölgede bulunan kasaba ve köylerin Türkçe isimlerinin kullanımı yasaklanmış, Türkçe dergi ve gazete basımı veya bunların okunması ağır cezalarla engellenmiştir. Bu yasaklara uymayanlar ise hapis cezası ile karşı karşıya kalmıştır (Yenigün 2010: 696; Toprak 2014: 50). 1974'te Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesiyle birlikte Cunta yönetimi, Batı Trakya'daki baskıyı daha da artırmış, güvenlik güçleriyle bölgeyi tamamen kuşatma altına almıştır. Bu süreçte, Türk azınlığa ait taşınmaz mallara el koyma politikası hız

kazanmış; azınlıkların okulları, camileri ve mezarlıkları tahrip edilmiş, onlara ait iş yerleri ve mağazalar yağmalanmıştır (Tsitselikis 2012: 180; Yenigün 2010: 696). Tüm bu politikaların gösterdiği gibi daha önceden Türklerin inanç özgürlüklerini tanıyan, dini liderlerini seçme, anadil kullanma hakkı gibi azınlık haklarını tanıyarak kültürel otonomi benzeri geniş azınlık hakları rejimi uygulamakta olan Yunanistan, Kıbrıs olaylarını takiben ve yönetimin otoriterleşmesinin etkisiyle tüm bu hakları kaldırmıştır. Bunun da ötesinde, Türk kimliğine baskı uygulamaya başlamış, Batı Trakya'daki Türk nüfusu azaltmak için zorunlu göç ve asimilasyon politikalarına geçmiştir.

Cunta yönetiminin sona ermesinin ardından 1975'te iktidara gelen yeni hükümet, Yunanistan Anayasası'nı yeniden düzenleyerek kabul etmiştir. Anayasa'da yer alan, vatandaşlıktan çıkarılma, kanun önünde eşitlik, inanç özgürlüğü ve mülklerin usulsüz bir şekilde el konulmasına karşı getirilen düzenlemeler, Batı Trakya Türkleri'ne yapılan uygulamaların hem Anayasa'ya hem de insan haklarına aykırı olduğunu ortaya koyan bir belge niteliği taşımıştır (Cin 2009). Ancak anayasal düzenlemelere rağmen Batı Trakya'daki Türk azınlığa yönelik baskılar bu dönemden sonra da sürmüştür ve 1975-1977 yılları arasında, çoğu faili meçhul olan birçok olayla birlikte bölgede bilinçli bir kaos ortamı yaratılmıştır (Yenigün 2010: 697).

1967-1980 yılları arasında yoğun asimilasyon ve baskı politikalarına hedefi olan Batı Trakya Türkleri, Yunanistan'ın 1981 yılında Avrupa Topluluğu'na (AT) katılımıyla birlikte yaşam koşullarında olumlu bir değişim sürecine girmiştir. 1980'li yıllarda Batı Avrupa'ya yönelik misafir işçi hareketine katılan Batı Trakya Türkleri, bu süreçte gittikleri ülkelerde kurdukları dernekler aracılığıyla Yunanistan'daki hak ihlallerine karşı etkin lobicilik faaliyetleri yürüterek seslerini uluslararası arenada duyurmayı başarmışlardır. Bu gelişme azınlık hakları mücadelesinin daha organize bir yapıya kavuşmasını sağlarken Yunanistan'a karşı daha güçlü ve etkili bir duruşun da temelini atmıştır (Öksüz 2006: 9; Yenigün 2010: 697-698; Fırat 2010: 116). Nitekim 1982 yılında Yunanistan'ın hukuka aykırı bir şekilde 200'e yakın Türk azınlığa ait topraklara el koyması sonucunda Batı Trakya Türkleri tarihlerindeki ilk organize protestolarını gerçekleştirmiştir. 'İnhanlı Olayı' olarak anılan bu gösteriler sonucunda bölge halkının tepkisi karşılık bulmuş ve mahkeme, Yunan hükümetinin kamulaştırma işlemlerindeki eksiklikleri gerekçe göstererek bu kararı iptal etmiştir (Tsitselikis 2012: 321-322). Ancak kısa bir süre sonra, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) 15 Kasım 1983'te resmen kurulmasından yalnızca beş gün sonra Yunan hükümeti, mahkemenin kararını bozarak söz konusu topraklara yeniden el koymuştur (Fırat 2010: 106). Bu durum, Batı Trakya Türkleri'nin

Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların, özellikle Kıbrıs sorununun gidişatından doğrudan etkilendiğini ve hukukun üstünlüğü ilkesi, azınlık hakları veya uluslararası insan hakları rejiminin ve hatta üyesi olunan AB'nin normlarının dahi bu grup için geçerli görülmediğini açık şekilde ortaya koymuştur.

1982-1983 yıllarında yaşanan bu gelişmelerin ardından Batı Avrupa'da örgütlenmiş olan Türk azınlık dernekleri aracılığıyla Batı Trakyalı Türkler, Yunanistan'ı Avrupa Konseyi'ne (AK) şikâyet etmişlerdir. Bu şikâyet neticesinde AK, 1984 yılında Batı Trakya'daki hak ihlallerine dair bir rapor hazırlamıştır (Yenigün 2010: 698). Bu raporda Yunanistan'ın azınlık haklarını, özellikle Türk azınlığın etnik kimliğini tanımama yönündeki ihlalleri açıkça tespit edilmiş olsa da rapor bir sonuca ulaşarak azınlıkların yaşam koşullarında herhangi bir iyileşme sağlamamıştır. Aksine, raporun yayımlanmasının ardından Yunan hükümeti baskılarını daha da artırarak bölgede Türkçe tabelaları ve 'Türk' kavramının kullanımını yasaklamıştır (Çakmak 2018: 158-159).

1985 yılı itibarıyla Batı Trakya Türk toplumunun gündemini müftülük meselesi domine etmiştir. Türk azınlığın dini liderlerini belirleme hakkı, 1913 Atina Antlaşması ve 1920'de kabul edilen 2345 numaralı yasa ile düzenlenmiş ve Müslüman topluluğuna kendi müftülerini seçme yetkisi tanınmıştır. Ancak azınlıkların müftülerini belirleme hakkı hiçbir zaman Müslüman cemaate bırakılmamış ve müftüler her zaman hükümet tarafından atanmıştır (Oran 1991: 159-161). 1900'lerin ilk çeyreğinden müftü sorununun ortaya çıktığı 1985'e kadar müftüler yasalara ve antlaşmalara aykırı bir şekilde Yunan hükümeti tarafından atanıyor olsa da hükümet, Müslüman cemaatin dini önderleri tarafından kurulan Vaaz ve İrşat Heyeti'nin tavsiye ettiği kişileri müftü ve baş müftü olarak atamıştır (Tsitselikis 2023: 7; Hüseyinoğlu 2012: 160-161). Dolayısıyla, 1985 yılına dek bu konu ciddi bir sorun olarak görülmemiş ve Müslüman Türk toplumu müftü atamalarında hükümetin müdahalesini sorgulamamıştır. Ancak, Gümülcine Müftüsü Hüseyin Mustafa Efendi'nin 1985 yılında vefat etmesiyle birlikte Müslüman cemaat ile Yunan hükümeti arasındaki bu uyum son bulmuştur (Dayıoğlu 2019: 40-41).

1987 yılı, müftülük meselesinin yanı sıra Türk azınlık için dernekler konusuyla da önemli bir tarih olmuştur. Bu tarihte Yunan hükümeti, Lozan'da bölgedeki halkın 'Müslüman azınlık' olarak tanımlanmasını gerekçe göstererek bölgede Türk varlığının olmadığını savunmuş ve Türk azınlığın en etkili sivil toplum kuruluşları arasında yer alan İskeçe Türk Birliği, Gümülcine Türk Gençler Birliği ve Batı Trakya Türk Öğretmenler Birliği'ni isimlerinde 'Türk' ibaresi bulunduğu gerekçesiyle kapatmıştır (Grigoriadis 2008: 27).

Aynı yıl Yunanistan, Batı Trakya'daki Müslüman ve Hristiyanlar arasındaki demografik dengeyi değiştirmek amacıyla Rusya'dan gelen Pontuslu göçmenleri Batı Trakya bölgesine yerleştirmiştir (Voutira 2020: 9-10). Bu yerleştirmeye nüfus mühendisliği yoluyla bölgenin demografik yapısının değiştirilmesi hedeflenmiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler, Türk azınlığın hem Yunan hükümetinin ayrımcı politikalarına hem de Türkiye'nin bu olaylar karşısındaki sessizliğine duyduğu tepkiyi artırmış ve sonuç olarak azınlık tarihindeki en büyük kitlesel eylem olan 29 Ocak Protestolarını gerçekleştirmelerine yol açmıştır (Fırat 2010: 117; Batı Trakya'nın Sesi Mart-Nisan 1988: 9-13).

29 Ocak Protestoları, Türk azınlığın kolektif hareket kabiliyetini ve örgütlenme bilincini ortaya koyan, Avrupa çapında ses getiren bir eylem olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde, hem 29 Ocak yürüyüşünün hem de Türk azınlığın kolektif bilincinin şekillenmesinde önemli rol oynayan figürlerden biri de Dr. Sadık Ahmet olmuştur. Dr. Ahmet, Selanik Üniversitesi'nden tıp doktoru olarak mezun olduktan sonra azınlığın sağlık sorunlarına dair çözüm arayışındayken zamanla siyasi alanda da etkin bir aktör haline gelmiş, adalet, siyasi haklar ve özgürlükler konularında azınlıkların sesini duyuran önemli bir lider olmuştur (Oran 1991: 195-196). Dr. Sadık Ahmet'i Batı Trakya Türkleri'nin siyasi lideri konumuna yükselten en önemli olay ise kendi inisiyatifiyle başlattığı imza kampanyası olmuştur. 1987 yılında bölgedeki halkın yaşadığı sıkıntıları küresel ölçekte gündeme getirmek amacıyla 30.000'e yakın imzayı ve şikâyeti içeren bir bildiriye Atina'da gerçekleştirilen Demokrasi ve İnsan Hakları Kollokyumu'nda katılımcılara dağıtmıştır (Oran 1991: 198). Ancak bu girişimin hemen ardından Yunan hükümeti, 28 Ocak 1988'de Dr. Sadık Ahmet'i 'Müslümanlardan Türk olarak bahsederek kamu düzenini bozmak ve sahte evrak hazırlamak' suçlamalarıyla tutuklamış ve kendisini 30 ay hapis cezasına mahkûm etmiştir (Batı Trakya'nın Sesi Ocak 1990: 4).

Başta basit bir imza kampanyası davası olarak başlayan süreç, Sadık Ahmet'in tutuklanmasıyla birlikte azınlıkların ortak davasına dönüşmüş ve Dr. Ahmet'i Türk azınlığın siyasi lideri konumuna taşımıştır. 1990 yılının Nisan ayında yapılan seçimlerde, Dr. Ahmet Gümölcine'den bağımsız aday olarak parlamentoya girmeyi başarmış, bu da ona dokunulmazlık kazandırarak serbest bırakılmasını sağlamıştır (Batı Trakya'nın Sesi Mart-Nisan 1990: 4-6; Tsitselikis 2012: 284-286).

Sadık Ahmet'in başarısının yanı sıra Ahmet Faikoğlu'nun da İskeçe'den bağımsız aday olarak girdiği milletvekilliği seçimlerini kazanmasıyla birlikte Batı Trakya'daki Müslüman Türk toplumunun siyasi temsiliyet mücadelesi açısından yeni bir dönemin kapıları aralanmıştır. Bu durum azınlıklar adına olumlu bir gelişme olsa da hükümet tarafından azınlıkların bağımsız

aday olarak meclise girmesi huzursuzluk yaratan gelişme olarak yorumlanmıştır. Nitekim seçimlerden hemen sonra iktidardaki Yeni Demokrasi Partisi sonraki seçimlerde bağımsız adayların beklenmedik başarılarının tekrarlanmaması adına yeni bir yasa teklifinde bulunmuş ve bu teklif, muhalefetin ve azınlık temsilcilerinin yoğun çabasına rağmen kabul edilmiştir. Yeni düzenlemeye göre, bağımsız adayların da tıpkı siyasi partiler gibi %3'lük seçim barajını geçmeleri şartı getirilmiştir. %3'lük baraj, yaklaşık 200.000 oy anlamına gelmektedir ve azınlığın toplam kayıtlı seçmen sayısı günümüzde dahi bu rakama ulaşamamaktadır. Dolayısıyla azınlık tarafından kurulacak bir parti bu barajı aşamayacağı gibi, bağımsız adayların da barajı geçmesi imkânsız hale gelmiş, Türk azınlığın bağımsız milletvekili çıkarma ihtimalini fiilen ortadan kaldırmıştır (Fırat 2010: 448-449). Böylece Yunanistan, azınlıkların siyasi temsilini hukuken yasaklamasa da fiilen ortadan kaldırmayı hedeflemiştir.

1990 yılında İskeçe Müftüsü Mustafa Hilmi Efendi'nin vefatıyla birlikte uzun süredir tartışmalara konu olan müftülük meselesini yeniden alevlenmiştir. Hilmi Efendi'nin vefatının ardından Müslüman cemaatin desteklediği oğlu Mehmet Emin Ağa, Yunan hükümeti tarafından vekaleten müftülük görevine atanmıştır. Mehmet Emin Ağa her ne kadar Yunan hükümetinin müftü atamalarına karşı net bir duruş sergilese de 2345/1920 sayılı kanun uyarınca yeni müftü seçimleri yapıncaya kadar vekaleten bu görevi üstlenmeyi kabul etmiştir (Dayıoğlu 2019: 42). Ancak 30 Mart 1990'da Hafız Cemali Meço'nun Gümülcine Müftüsü olarak asaleten atanmasının ardından Mehmet Emin Ağa, 10 Mayıs 1990'da vekalet ettiği görevinden istifa etmiş ve 17 Ağustos 1990'da Müslüman cemaatin Cuma namazı sonrası kendi içinde gerçekleştirdiği seçimle gayriresmi müftü olarak belirlenmiştir (Verhas 2019: 11). İskeçe'de başlayan bu hareket, kısa sürede Gümülcine'ye de sirayet etmiş; 28 Aralık 1990'da Gümülcineli Müslümanlar, Cemali Meço'nun asaleten atanmasına karşı çıkararak Hafız İbrahim Şerif'i gayriresmi müftü olarak seçmişlerdir (Batı Trakya'nın Sesi Ocak 1991: 4).

Müftülük meselesinde Türk azınlık yasal haklarını kullanmak suretiyle bir tepki göstermiş olsa da Yunan hükümeti tarafından bu durum fiili itaatsizlik olarak yorumlanmış ve hükümet, Yunan Anayasası'nda azınlıklara müftü seçimi hakkını tanıyan 2345 numaralı kanunu yürürlükten kaldırarak hükümetin yasal dayanağı olmayan atamalarını meşrulaştırmaya çalışmıştır (Batı Trakya'nın Sesi Ağustos 1991: 4-5). Daha sonra ise azınlık tarafından seçilen müftüleri devletin makamını gasp etmekle suçlayarak yargılamıştır (Dayıoğlu 2019: 43). Bugün hâlâ çözülmemiş bir sorun olarak varlığını sürdüren müftülük meselesi, bölgedeki gerilimi artırmaya devam etmektedir. 1991'den beri İskeçe ve Gümülcine'de biri hükümetin atadığı, diğeri ise azınlığın seçtiği toplam dört müftü bulunmaktadır. Türk azınlık, dini meselelerde

gayriresmi müftülere başvururken, resmi işlemler için hükümetin atadığı müftülerin yetkisine tabi olmak zorunda kalmaktadır (Şentürk Mart 2006: 12).

Görüldüğü üzere Yunanistan, 1930'lardan itibaren, Türkiye ile olan diplomatik ilişkilerinin seyri ve diğer ulusal ve uluslararası gelişmelere paralel olarak Batı Trakya Türkleri'ne yönelik asimilasyon nüfus mühendisliği, zorunlu göç/yerinden etme gibi baskıcı politikaları sistematik bir şekilde uygulamaktadır. Batı Trakyalı Türklerin kimlikleri inkâr edilmekte ve daha önce verilmiş olan siyasal, ekonomik ve kültürel haklar da geri alınarak temel azınlık haklarından mahrum bırakılmaktadırlar. Yunanistan'ın bu politikalarının temelinde, Türk azınlığın etnik kimliğinin inkâr edilmesi meselesi yatmaktadır. Siyasi temsiliyetin kısıtlanması, dernek ve vakıfların kapatılması, azınlık eğitim haklarının ihlal edilmesi ve müftülük makamı üzerindeki devlet müdahalesi gibi meseleler de etnik kimliğin inkârının diğer alanlara yansımalarının çarpıcı örnekleridir. Ancak, 1990'lı yıllardan itibaren insan hakları ve azınlık haklarının küresel düzeyde ön plana çıkmasıyla birlikte, bölgedeki azınlıkların durumunu olumlu yönde etkileyen bir dizi gelişme yaşanmıştır. AK ve AB başta olmak üzere bu gelişmelerin arkasında uluslararası örgütlerin Yunanistan üzerinde kurmuş olduğu baskılar önemli rol oynamıştır. Bir sonraki bölümde, AB'nin Avrupalılaştırma reformu kapsamında Yunanistan'da uyguladığı çokkültürlülük politikaların, Batı Trakya Türkleri üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Yunanistan'ın Kimlik Siyaseti ve Avrupalılaştırma Süreci

Yunanistan'ın kimlik siyaseti, bağımsızlığını kazandığı dönem sonrası Osmanlı Devleti ve Avrupa devletleriyle ilişkileri temelinde şekillenmiş, Atina, Sevr ve Lozan Anlaşmalarıyla hukuki boyutunu kazanmıştır. Fakat sonraki dönemde Türkiye ile ilişkilerinin gerilmesiyle birlikte Türk azınlığın etnik kökenini inkâr ederek onları Helenistik kökenli Müslümanlaştırılmış Yunanlılar olarak tanımlamak, Lozan'ın kabulüyle birlikte diğer uluslararası anlaşmaların artık geçerliliğini yitirdiğini iddia etmek ve bu anlaşmaların ilgili maddelerinin getirdiği yükümlülükleri yerine getirmeyerek azınlığı dini bir cemaat olarak sınırlı haklarla kontrol altında tutmak şeklinde Batı Trakyalı Türklerin haklarını kısıtlayan bir eğilim izlemiştir (Tsitselikis 2023: 3-4).

Yunanistan'ın Türk kimliğini azınlık kimliği olarak tanınamasının nedenlerine bakıldığında tarihsel olarak Türk ve Yunan kimlik inşasındaki gerilimler göze çarpmaktadır. Yunanistan'ın Osmanlı hâkimiyeti altında geçirdiği ve baskı altında kaldıkları bir dönem şeklinde yorumlayarak *Turkokratia* olarak adlandırdığı uzun süre, Türklerle olan savaşların ve Türklere karşı bağımsızlık almış olmalarının Yunan ulusal kimliğinin “Ötekisi” olarak

Türklerin görülmesi şeklinde etkisi, dini merkez olarak görülen İstanbul'un Türkiye'de kalmış olması, Kurtuluş Savaşı'nda alınan yenilgi, kültürel, dilsel ve dini farklılıklar ile iki ülke arasında Lozan ile tesis edilen mütekabiliyet ilkesinin getirdiği karşılıklı hak ihlalleri bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca, Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinin Türkiye sınırına yakın bir konumda olmasından dolayı güvenlik endişeleriyle hareket ettiği de belirtilmelidir (Hüseyinoğlu 2021: 6; Anagnostou 2010: b.a.).

Bununla birlikte, Yunanistan'ın Türk azınlığına yönelik baskıcı politikaları Yunanistan'ın azınlık politikaları içerisinde bir istisna oluşturmamaktadır. Arnavut, Makedon, Ulah ve Yahudi gibi diğer azınlıklar da Yunan devletinin uyguladığı monokültürel ve baskıcı politikalar karşısında benzer bir muamele görmüşlerdir (Borou 2009: 5; Grigoriadis 2008: 24). Dolayısıyla, Yunanistan'ın bu politikadaki asıl amacının, yalnızca tarihsel süreçlerden kaynaklanan bir kimlik sorunu değil, aynı zamanda homojen bir ulus-devlet iddiasını sürdürüebilmek için farklı kültür ve etnik grupları asimile etmeye yönelik bir çaba olduğu anlaşılmaktadır.

Bu duruma örnek olarak Yunanistan'ın vatandaşlık anlayışı verilebilir. Yunan vatandaşlık hukukunda asıllılık (ithagenis) ve uyrukluk (ipikootita) olmak üzere iki tür vatandaşlık bulunmaktadır. Asıllılık, bireyin doğumla kazandığı hakları ifade ederken, uyrukluk doğum sonrası kazanılan hakları kapsamaktadır. Bu çerçevede Kıbrıslı Rumlar, Helenistik kökene dayalı olarak Yunan asıllı sayılıp Yunan halkının bir parçası kabul edilirken, başta Batı Trakya Türkleri olmak üzere Helenistik kökene sahip olmayan azınlıklar uyrukluk statüsünde değerlendirilmekte ve Yunan halkının bir parçası sayılmamaktadır (Cin 2003: 1-2).

Yunanistan'ın azınlık politikalarının, uluslararası anlaşmalar açısından ciddi ihlaller barındırdığı ve aynı zamanda üyesi olduğu AB'nin insan haklarının ve azınlık haklarının korunması gibi temel ilkeleriyle de uyumsuz olduğu görülmektedir. Bu tutum, AB içerisinde Yunanistan'a yönelik eleştirilerin artmasına ve Yunanistan'ın azınlık haklarına saygı göstermemesi sebebiyle AB'nin uluslararası imajının zedelenmesine neden olmuştur. Ancak Yunanistan'ın Birliğe katıldığı dönemlerde AB'nin siyasi entegrasyon mekanizmaları günümüzdeki kadar gelişmiş olmadığı için üyeliği esnasında Yunanistan toplumsal ya da siyasi reformlar yapma zorunluluğu hissetmemiştir (Tocci 2008: 265; Grigoriadis 2008: 28). Bir diğer taraftan 1993 yılında Kopenhag Kriterleri'yle kabul edilen demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı gösterilmesi ve azınlıkların korunmasını garanti altına alacak kurumların inşası ve istikrarına ilişkin siyasi katılım kriteri (European Union 1993), bu kriterin kabulünden önce üye olan devletler üzerinde bağlayıcı bir etki yaratmamıştır. Bu doğrultuda

AB, Amsterdam Antlaşması'nın 6. maddesinin giriş bölümüne “*Birlik, üye devletlerde ortak olan özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine kurulmuştur*” (European Union 1997: 8) ibaresini eklemiştir. Böylece AB, Kopenhag Kriterleri'nin kabulünden önce AB'ye üye olan devletleri, Birliğe tam üyelik için belirlenen siyasi kriterlere benzer bir yükümlülük altına almaya çalışmıştır. Ancak bu maddede Kopenhag Kriterleri'nde olduğu gibi azınlık haklarına doğrudan bir atıfta bulunulmaması, Birliğin bu konuda net bir yasal çerçeve geliştirememesine neden olmuş ve azınlık haklarının korunumu konusunda inisiyatif üye devletlerin tasarrufuna bırakılmıştır (Tocci 2008: 265-266). Bu da Yunanistan'ın AB üyesi olmasına rağmen azınlıklara yönelik politikalarının AB standardının altında kalmasına imkân sağlamıştır.

Sonuç olarak AB, azınlık haklarını Kopenhag Kriterleri ile birlikte aday ülkeler için kriter olarak benimsemiş olsa da mevcut kurumsal kısıtlamalar sebebiyle üye devletler üzerinde anlamlı bir baskı kuramamıştır (Çakmak 2018: 157). Bu durum, Yunanistan gibi ülkelerde azınlık hakları konusunda ciddi bir iyileşme sağlanamamasına ve AB'nin çokkültürlülük söylemlerinin inandırıcılığının sorgulanmasına yol açmıştır. Ancak tüm bu sınırlamalara rağmen AB, özellikle 1990'lardan itibaren azınlık hakları sorununun uluslararası siyasetin gündeminde kalmasını sağlamış ve Avrupa coğrafyasındaki azınlıkların maruz kaldığı bazı hak ihlallerinin iyileştirilmesinde rol oynamıştır. Bu bağlamda Yunanistan'ın Avrupalılaştırma süreci ile uyumlu olarak, Batı Trakya Türkleri'nin haklarını pozitif yönde etkileyen bazı gelişmelerin yaşandığı görülmektedir (Çakmak 2018: 157-158). Bir sonraki başlık altında, AB'nin Batı Trakya Türkleri'nin haklarını iyileştirmedeki olumlu katkıları detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Avrupalılaştırmanın Pozitif Yansımaları

Yunanistan'ın AB üyeliğinin Batı Trakya Türkleri'ni etkileyen çeşitli olumlu çıktıları mevcuttur. Bunlar, Yunanistan'ın *Avrupalılaştırma* vizyonu geliştirerek AB normlarına yaklaşma çabasına girmesi, azınlık haklarını da ilgilendiren uluslararası anlaşmalara taraf olması, iç hukukundaki ayrımcı yasaları kaldırması, eğitim alanında azınlıklara yönelik ayrımcılıkların kaldırılması ve azınlıkların eğitim alanındaki dezavantajlarını azaltmaya yönelik politikalar geliştirilmesi ve Batı Trakya bölgesinin gelişmesi için AB kalkınma programlarına başvurması olarak ifade edilebilir.

İlk olarak, AB'nin Batı Trakya Türkleri'nin meselelerine yönelik en kayda değer katkılarından biri, Yunanistan'ın Avrupalılaştırma sürecine girmesi olmuştur. Dönemin Başbakanı Konstantinos Miçotakis'in 1993 yılında Yunanistan'ı AB içerisindeki bir Balkan ülkesi kimliğinden çıkararak Balkanlar'daki bir AB ülkesi olarak konumlandırma hedefiyle onay

verdiği Avrupalılaştırma süreci, azınlık haklarının korunması ve liberal değerlerin benimsenmesi gibi çoğulcu politikaları teşvik etmiş; toplumsal çatışmaları derinleştiren politikalar yerine, gruplar arası hoşgörüyü artırmayı amaçlayan bir yaklaşımı ön plana çıkarmıştır (Tsitselikis 2023: 5). Bu süreç, Yunanistan'ın iç siyasetini kısmen de olsa AB eksenine yönlendirmiş ve çokkültürlülük politikalarının Yunan siyasetinde daha görünür ve etkili hale gelmesine zemin hazırlamıştır (Featherstone 1998: 38-39). Yunanistan'ı AB siyasetine yön veren güçlü bir aktör haline getirme hedefiyle başlatılan Avrupalılaştırma süreci, Miçotakis ve ardından iktidara gelen Konstantinos Simitis gibi Batı'ya yakın liderlerin önderliğinde ilerlemiştir. Bu süreçte söz konusu hedefe ulaşmak amacıyla azınlık meseleleri gibi hassas alanlarda uygulanan geleneksel milli politikalardan kısmen taviz verilmiş; milliyetçi söylemler geri plana itilerek kamusal alanda toplumsal çeşitliliğin daha görünür hale getirilmesini amaçlayan yeni bir reform hareketi başlatılmıştır (Grigoriadis 2008: 28-29).

Avrupalılaştırma süreci çerçevesinde Yunanistan'da çokkültürlü politikalara geçiş açısından atılan adımlar arasında en dikkat çekici olanı Yunanistan'ın Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi (22 Eylül 1997) ve BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (5 Mayıs 1997) gibi uluslararası anlaşmalara taraf olmasıdır. Yunanistan'ın bu anlaşmalara taraf olması, AB ve AK'nin azınlık haklarının geliştirilmesine yönelik teşvik edici politikalarının bir sonucu olarak gerçekleşmiş, böylece Avrupa kurumlarının Yunanistan'ın azınlık politikaları üzerinde olumlu etkisi hayata geçmiştir. Bu uluslararası düzenlemelere katılım ile Yunanistan'daki azınlıkların haklarını koruyan yasal dayanaklar güçlendirilmiştir (Tocci 2008: 265; Çakmak 2018: 158).

Üçüncü olarak, iç hukuktaki ayrımcı yasaların kaldırılması hedeflenmiştir. Yürürlükte kaldığı süre boyunca 60.000 kadar Türk kökenli azınlığın vatandaşlıktan çıkartılmasına neden olan Vatandaşlık Yasası'nın 19. maddesi, Amsterdam Antlaşması'nın ayrımcılığı yasaklayan hükümleri ile çeliştiği gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır (Grigoriadis 2008: 25-26). 1967 Darbesi sonrası yürürlüğe giren ve Helenistik kökenden (İthagenis) olmayan vatandaşların kamu görevlerinden çıkarılmasını öngören yasa kaldırılarak, azınlıkların kamu görevlerine kabul edilmesi yeniden mümkün hale gelmiştir (Çakmak 2018: 161). Bu stratejiler kapsamında, bölgede var olan ayrılıkçı dil terk edilmiş ve Türk azınlığın da il yönetimlerinde temsil edilmesi sağlanmıştır (Anagnostou 2007: 162-165). Yunanistan vatandaşlık anlayışının kabul ettiği bu ikili ve ayrımcı düzen karşısında AB üyeliğinin getirdiği değişiklikler sayesinde Batı Trakya Türkleri'nin yaşadığı sistemik ayrımcılıklara yol açan kanun ve uygulamalarda olumlu değişiklikler hayata geçmiştir.

Eğitim alanında ise, ayrımcılığı önlemek ve azınlık öğrencilerinin fırsat eşitliğini artırmak amacıyla 1997’de Müslüman Çocukların Eğitimini Destekleme Programı (PEM) başlatılmıştır. PEM kapsamında azınlığın iki dilli yapısı kabul edilmiş, bazı derslerin Türkçe verilmesi kararlaştırılmış ve azınlık okullarındaki kaynak eksikliği çeşitli projelerle giderilmeye çalışılmıştır (Dragonas ve Frangoudaki 2006: 29-33; Hacıpaşaoğlu 2019: 83-85). Ek olarak, azınlık öğrencilerinin üniversitelere, teknik enstitülere girişini kolaylaştırmak adına her yıl %0,5 oranında özel bir kontenjan ayrılması kararı alınırken ulusal itfaiye okulu ve akademisine giren öğrencilerin de en az %2’sinin Trakya’daki Müslüman azınlıktan olması kararlaştırılmıştır (US Department of State 2020: 7). AB’nin sayesinde hayata geçen bu değişiklikler ile Batı Trakya Türk toplumuna yönelik ayrımcı uygulamaların kalkması ve azınlık olmaktan kaynaklanan dezavantajları ortadan kaldıracak politika ve uygulamaların hayata geçirilmesi sağlanmıştır.

1992-2006 yılları arasında etkin şekilde uygulanan strateji programları sayesinde, 1990’lı yıllarda doğan ve PEM projesi kapsamında Yunan okullarında eğitim gören genç azınlık nesli önceki kuşaklara kıyasla milliyetçi söylemlere daha mesafeli yaklaşarak uzlaşmacı bir tutum sergilemiştir. Genç neslin uzlaşmacı yaklaşımı, bölgedeki müzakere sürecini güçlendirmiş ve halklar arasındaki gerilimin önemli ölçüde azalmasına katkıda bulunmuştur (Anagnostou ve Triandafyllidou 2007: 11). Bu durum, Yunanistan’ın Avrupalılaşma projesinin başarıya ulaşmasına katkı sağlarken, Türk azınlığın da baskıcı politikalarından kurtulup AB’yi koruyucu bir güç olarak görmesine neden olmuştur (Andrikopoulou ve Kafkalas 2004: 42; Anagnostou 2007: 167). Bu bağlamda AB’nin etkisi hem Batı Trakya Türk azınlığına yönelik ayrımcılıkların ortadan kaldırılarak daha geniş imkanlara kavuşmaları yönünde önemli kazanımlar getirmek olmuş, hem de Yunan ve Türk nüfuslarının arasındaki gerilimi azaltarak toplumsal barışın inşasına katkı sağlamıştır.

Son olarak, Yunanistan’daki azınlıkların yaşam koşullarının iyileştirilmesinde AB’nin bölgesel kalkınma reformlarının önemli bir rol oynadığı söylenebilir. AB bölgesel kalkınma reformları genel olarak üye ülkelerin geri kalmış bölgelerinin modernizasyonu için mali destek sağlama amacı taşımaktadır. Yunan hükümeti de ülkesinin modernizasyona, kalkınmaya en çok ihtiyaç duyan bölgesi olan Batı Trakya üzerinden bu mali yardımlardan yararlanmak için 1992-1994, 1994-1999 ve 2000-2006 stratejilerini geliştirmiş ve bu süreçte, toplamda 84 milyar avroluk bir bütçe ile AB’den en çok mali destek alan ülkelere biri olmuştur (Anagnostou 2007: 162; Bilici 2006: 43). Ayrıca, Bulgaristan sınırındaki Batı Trakya bölgesinde 1953’te başlatılan Yasak Bölge uygulaması da AB’nin bölgesel kalkınma reformları çerçevesinde

kaldırılmıştır (Anagnostou 2007: 162). Bu reformlar aracılığıyla Batı Trakya bölgesinin kalkınması, AB üyeliğinin bölge için yarattığı olumlu çıktılardan birini teşkil etmiştir.

Sonuç olarak, Avrupalılaştırma süreci ve AB'nin teşvikleriyle hayata geçirilen ekonomik kalkınma programlarının, ayrımcılık yasağı uygulamalarının ya da çokkültürlü politikaların Batı Trakya Türkleri'nin bazı sorun alanlarına pozitif etki yarattığı söylenebilir. Özellikle, eğitim, vatandaşlık ve bölgesel kalkınma gibi alanlarda yaşanan reformlar, Batı Trakya Türkleri'nin toplumsal ve ekonomik yaşam koşullarını iyileştirmiş ve azınlığın temel haklarına erişimini artırarak AB normları doğrultusunda Yunanistan'da daha kapsayıcı bir toplum yapısının oluşumuna katkıda bulunmuştur.

SONUÇ

Modern toplumlarda, kimlik gruplarının tanınma talepleri insan hakların ötesine geçerek, grup üyeleri olarak içinde yaşadıkları toplumların eşit paydaşları kabul edilme taleplerine evrilmiştir. Bu durum, özellikle azınlık gruplarının kendilerini özgürce ifade etme ve toplum içinde kendi kimlikleriyle ayrımcılığa uğramadan var olma isteklerinde kendini göstermektedir. Batı Trakya Türkleri de Yunanistan'da Türk ve Müslüman kimlikleriyle eşit vatandaşlar olarak yaşama arzularını dile getiren bir topluluktur. Fakat tarihsel olarak azınlıklara karşı ihtiyatlı bir tavır sergileyen Yunanistan, ulusal kimliğini, güvenliğini ve etnik homojenite iddiasını koruma gayretiyle azınlık hakları meselelerinde ve azınlıklardan yükselen talepleri karşılama noktasında dirençli bir tutum sergilemiştir.

Yunanistan'ın azınlık haklarına yönelik takınmış olduğu ayrımcı tutum 1990'lardan itibaren girilen Avrupalılaştırma süreciyle birlikte değişim göstermeye başlamıştır. Bu süreçte Yunanistan'ın Batı Trakya Türk azınlığına yönelik belirli alanlarda gerçekleştirdiği reformlar, azınlığın sosyal, ekonomik ve kültürel haklarının kısmen iyileşmesine katkı sunmuştur. Örneğin, vatandaşlıktan çıkarma uygulamasının son bulması, kamu kurumlarında azınlıkların görev almasının önü açılması ya da eğitim ve mülkiyet hakları gibi konularda azınlığın karşılaştığı bazı tarihsel sorunların giderilmesi bu süreçte elde edilen önemli kazanımlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, makalenin temel iddiasını destekler nitelikte AB çokkültürlülük anlayışının Batı Trakya Türkleri'nin haklarının iyileştirilmesinde önemli bir araç olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak yine de AB'nin siyasi kriteri eski üyelerine dayatma durumu olmadığından ve Yunanistan'ın üyelik tarihinin siyasi kriterin öncesine dayanmasından dolayı, ayrıca Yunanistan'ın Avrupalılaştırma politikası dışında özellikle Batı Trakya Türkleri'nin haklarını tanıma ve yaşam standartlarını iyileştirme gibi bir amacının

bulunmaması nedeniyle, Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'ne yönelik politikalarının tamamen dönüşüme uğradığı söylenemez.

Yunanistan'ın Batı Trakya Türkleri'nin etnik kimliklerinin inkârına devam etmesi, siyasi temsiliyet konusunda yaşanmakta olan sorunlar, Türk azınlığa ait vakıfların yönetimlerinin ve müftülerin seçimle değil Yunan hükümetinin atamalarıyla belirlenmesi gibi meseleler, Batı Trakya Türkleri'nin temel sorun alanları olmaya devam etmektedir. AB insan hakları normları, ayrımcılık yasağı ya da çokkültürlülük anlayışına rağmen Yunanistan, ulusal çıkarlarını ve etnik homojenliği koruma kaygısıyla bu alanlardaki reformları sınırlı tutmaktadır. Dolayısıyla, Avrupalılaşıma sürecinin azınlık haklarını iyileştirdiği alanlar olmakla birlikte, etnik kimlik gibi daha derin yapısal meselelerde yeterli çözüm sunmadığı ortadadır. AB üye devletlerin iç politika alanlarına müdahale edemediği ve caydırıcı yaptırımlar uygulayamadığı için bu konularda etkisi sınırlı kalmaktadır. Ancak tüm üyeler tarafından benimsenen ortak bir Avrupa azınlık hukuku rejiminin oluşturulması halinde Yunanistan gibi AB normlarını sınırlı bir şekilde hayata geçiren ülkelerde azınlık haklarına yönelik uygulamaların daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir nitelik kazanması sağlanabilir.

EXTENDED ABSTRACT

The issue of the Turkish population of Western Thrace can be seen as a multifaceted problem, shaped by the bilateral relationship between Turkey and Greece and influenced by developments at the national and international levels. It has its roots in a deep tension between Greece's nation-state understanding of the nation with Hellenistic origins, and the ethnic identity demands of the Turkish population in Western Thrace. The rights of the Turkish minority of approximately 140,000 people in the Western Thrace region in the north of Greece have been shaped on the basis of a multitude of international agreements and national regulations throughout the historical process, most notably the Lausanne Peace Treaty. This legal framework has been reinforced by bilateral agreements signed between Turkey and Greece over time. Furthermore, the documents adopted by supranational organisations, such as the European Union and the Council of Europe, in the fields of minority rights and non-discrimination have also contributed to the safeguarding of the rights of Western Thrace Turks.

Nevertheless, despite the existence of a multitude of international documents and agreements, the rights of the Turkish minority have been persistently violated by Greece. The rights of the minority have been curtailed in a multitude of ways, both during periods of deterioration in bilateral relations between Turkey and Greece and as a consequence of developments in global politics. It can be demonstrated that the most significant breach of the

rights of the Western Thrace Turks perpetrated by Greece is the refusal to acknowledge the ethnic identity of the minority. Greece has denied the ethnic origin of the Western Thrace Turks by claiming that they are "Islamised Hellenes." This situation gives rise to significant challenges in a number of areas, including the muftiate issue, the closure of associations and foundations, and the inability to establish minority schools. Consequently, Greece obstructs the minority from receiving instruction in the Turkish language in its own schools, prohibits the establishment of associations bearing the name 'Turkish', and has closed those that were already in operation. It also imposes a ban on the publication of Turkish-language magazines and newspapers, and prevents the minority from exercising its right to elect its own religious leaders, namely muftis, which was recognised by the 1913 Treaty of Athens. Furthermore, with regard to political representation, the Turkish minority is not adequately represented. The new electoral threshold of 3% introduced in 1990 renders it virtually impossible for the minority to be elected independently or with its own parties.

The central argument of the study is that the EU multiculturalism understanding, which commenced implementation in Greece with the Europeanisation process, has made significant contributions to the enhancement of the rights of Western Thrace Turks. However, it is asserted that this is insufficient. In this context, the historical process of the Western Thrace region and the emergence of the region as a problem area are discussed initially. Subsequently, an analysis of the pertinent sections of the treaties that facilitate the advancement of minority rights in Greece is conducted, thereby elucidating the opportunities these treaties afford to the Turkish minority in Western Thrace and the manner in which they safeguard their rights. Subsequently, the impact of local and international developments, particularly the evolving relationship between Turkey and Greece, on the Turkish minority in Western Thrace is examined. In the concluding section, the beneficial influence of the Europeanisation process, which commenced in Greece following its accession to the European Union (EU) in 1981 and has been reinforced by the EU since the 1990s, on the issues facing the Turkish minority in Western Thrace is identified. The primary factors that have hindered progress in addressing these issues are also elucidated.

The study has revealed that Greece's approach to minority rights has undergone significant transformation as a consequence of the Europeanisation process, which commenced in 1993 with the incentives of the European Union. It has been observed that there have been partial improvements in the areas of concern pertaining to the Turkish minority in Western Thrace, including education, property rights and visibility in the public sphere. To illustrate,

Article 19 of the Citizenship Law, which was enacted in 1955 and resulted in the revocation of citizenship for nearly 60,000 individuals of Turkish origin residing in Western Thrace, was repealed as part of the reforms implemented by the EU in the country. Similarly, the article that had previously prevented minorities from entering the civil service was also abolished as part of the wider EU reforms, and a number of reforms were implemented in relation to the minority rights of access to education. In this context, it can be seen that the EU's understanding of multiculturalism is an important tool in improving the rights of Western Thrace Turks, which supports the main claim of the article.

Nevertheless, issues such as the denial of ethnic identity, the lack of political representation, and the matter of the muftiate continue to represent the primary areas of concern for Western Thrace Turks. Notwithstanding the EU's human rights norms, non-discrimination and multiculturalism, Greece has implemented only limited reforms in these areas, primarily due to concerns about protecting national interests and maintaining ethnic homogeneity. It is therefore evident that, despite improvements in minority rights resulting from the Europeanisation process, the failure to address deeper structural issues such as ethnic identity has resulted in a lack of adequate solutions.

In conclusion, the principles of multiculturalism offered by the European Union constitute an important reference point for addressing the current challenges faced by the Turkish minority and hold promise for the advancement of minority rights in Greece. Nevertheless, for these aspirations to be fulfilled, Greece must adopt more assertive and comprehensive measures within its domestic policy framework. Concurrently, the EU must establish a unified European minority regime that can intervene in the domestic policy domains of member states when necessary, incorporates dissuasive sanctions, and is universally adopted. The establishment of such a regime is essential for the advancement of minority rights practices in countries like Greece, which have implemented EU norms to a limited extent. This will ensure that the Western Thrace Turks have access to social equality and are able to maintain their ethnic identity in a recognised and protected manner.

KAYNAKÇA

- Akşin, S. (2008). I. Meşrutiyet Devri (1876-1880), S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908 içinde* (154-165), 9. Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.
- Akşin, S. (2008). II. Mahmut’un Padişahlığı (1808-1839) ve Islahatın Yeniden Canlanması, S. Akşin (Ed.), *Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908 içinde* (93-122), 9. Baskı, İstanbul: Cem Yayınları.
- Ali, R., Hüseyinoğlu, T. (2021). *Yunan İç Savaşı’nda Batı Trakya Türk Azınlığı (1946-1949)*, İstanbul: Biyografi NET.
- Alp, İ. (1995). Batı Trakya Türkleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11(33), 613-652.
- Anagnostou, D. (2007). Development, Discrimination and Reverse Discrimination: Effects of EU Integration and Regional Change on the Muslims of Southeast Europe, A. al-Azmeh ve E. Fokas (Ed.), *Islam in Europe: Diversity, Identity and Influence içinde* (149-182), New York: Cambridge University Press. Doi: <https://doi.org/10.1017/cbo9780511809309.009>
- Anagnostou, D., Triandafyllidou, A. (2007). The Muslims of Western Thrace, Greece. Recommendations for Regional Development Strategies, *Hellenic Foundation for European and Foreign Policy (ELIAMEP)*.
- Andrikopoulou E., Kafkalas, G. (2004). Greek Regional Policy and The Process of Europeanisation, 1961–2000, G. Dimitrakopoulos ve A. G. Passas (Ed.), *Greece in the European Union içinde* (35-48), New York: Routledge.
- Ateş, H. (2021). Bizans Kalesinden Osmanlı Şehrine: Fethinden XV. Yüzyıl Sonlarına Kadar Dimetoka, *Tarih Dergisi*, 75(3), 91-115. Doi: <https://doi.org/10.26650/iutd.977123>
- Aybars, E., Arı, K. (1990). The Past and Present of Western Thrace, *Turkish Review*, 20(4), 25-39.
- Ayhan, H. (2014). Batı Trakya Türk Azınlığının Hukuki ve Siyasi Sorunlarının Asimilasyon Politikası Çerçevesinde Tahlili, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(42), 173-188. Doi: <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1454774>
- Barutciski, M. (2003). Lausanne revisited: population exchanges in international law and policy, R. Hirschon (Ed.), *Crossing the Aegean: an appraisal of the 1923 compulsory population exchange between Greece and Turkey (23-38)*, New York and London: Berghahn Books. Doi: <https://doi.org/10.2307/j.ctt1x76f3x.12>
- Batı Trakya’nın Sesi, “29 Ocak’ta Batı Trakya Türkü Bir Tarih Yazdı”, Yıl.1, S.3, Mart-Nisan 1988, 12-18.
- Batı Trakya’nın Sesi, “Batı Trakya’da Müftülükler İşgal Altında”, Yıl.4, S.33, Ağustos 1991.
- Batı Trakya’nın Sesi, “Batı Trakya’da Türklerin İnsanca Yaşama İsteği Yargılanıyor”, Yıl.3, S.14, Ocak 1990, 4.
- Batı Trakya’nın Sesi, “İbrahim Şerif Gümölcine Müftüsü Seçildi”, Yıl.4, S.26, Ocak 1991, 4-6.
- Batı Trakya’nın Sesi, “Zindandan Meclise: Dr. Sadık Ahmet ve Ahmet Faikoğlu Yunan Parlamentosunda”, Yıl.3, S.16-17, Mart – Nisan 1990, 4-8.
- Batıbey, K. Ş. (2008). *Batı Trakya Türk Devleti (1919-1920)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

- Biber, T. E. (2020). Trakya Gazatesine Göre Yunanistan'da İç Savaş (Andartlık) ve Batı Trakya Türkleri (1944-1949), *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, 1(33), 7-32. Doi: <https://doi.org/10.20427/turkiyat.691882>
- Bilici, N. (2006). AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 39-45. Doi: https://doi.org/10.1501/avraras_0000000090
- Bolat, M. (2014). I. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 16-28. Doi: <https://doi.org/10.31592/aeusbed.696534>
- Borou, C. (2009). The Muslim Minority of Western Thrace in Greece: An Internal Positive or an Internal Negative "Other"?, *Journal of Muslim Minority Affairs*, 29(1), 5-26. Doi: <https://doi.org/10.1080/13602000902726723>
- Bozkurt, A. (2019). Trakya'nın İtilaf Devletleri Tarafından Yunanistan'a Devri (1920), *Türkiye Mecmuası*, Millî Mücadele Özel Sayısı, 25-46. Doi: <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.661160>
- Cin, T. (2003). Yunan Vatandaşlık Yasasına Göre Yunan Asıllılığının (Vatandaşlığının) Kazanılması, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 1-37. <https://doi.org/10.33629/auhfd.1002862>
- Cin, T. (2009). Yunanistan Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 43-80. Doi: <https://doi.org/10.16953/deusosbil.519887>
- Çakır, İ. E., Civelek, G. (2023). İskeçe/Xanhti Under Ottoman Rule: Settlement, Demography and Economic Structure (14th – 18th Centuries), *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 28(10), 553-562. Doi: <https://doi.org/10.17822/omad.2023.255>
- Çakmak, G. A. (2018). Bir "Avrupa" Azınlığı Olarak Batı Trakya Türkleri, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 149-168. Doi: <https://doi.org/10.17336/igusbd.409435>
- Dayıoğlu, A. (2019). An Ongoing Debate in The Turkish-Greek Relations: Election of The Muftis in Greece, *Journal of Balkan Research Institute*, 8(1), 37-59. Doi: <https://doi.org/10.30903/balkan.584070>
- Dragonas, T., Frangoudaki, A. (2006). Educating the Muslim Minority in Western Thrace, *Islam and Christian-Muslim Relations*, 17(1), 21-41. Doi: <https://doi.org/10.1080/09596410500399268>
- Erdem, N. (2009). Yunanistan Tarihçilerinin Gözüyle 1930 Türk-Yunan Dostluk Antlaşması ve Venizelos'un Bu Sürece Katkıları, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 1(23), 93-128. Doi: <https://doi.org/10.18037/ausbd.1225885>
- Erim, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri. Cilt: 1 (Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. Doi: https://doi.org/10.1501/sbfer_0000000097
- Erkem Gülboy, G. P. (2015). *Sömürgeci Ulus Devlete: Çok Etnikli Coğrafyalarda Ortak Yaşam*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- European Union. (1993, 22 Haziran). Accession criteria (Copenhagen criteria). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:accession_criteria_copenhagen (Erişim: 22.12.2024).

- European Union. (1997, 10 Kasım). Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, *Official Journal of the European Communities*, 340. Doi: <https://doi.org/10.18356/9871edf7-en-fr>
- Featherstone, K. (1998). Europeanization' and the Centre Periphery: The Case of Greece in the 1990s, *South European Society and Politics*, 3(1), 23-39.
- Featherstone, K., Papadimitriou, D., Mamarelis, A. vd. (2011). *The Last Ottomans: The Muslim Minority of Greece (1940–1949)*, Basingstoke: Palgrave Macmillan. Doi: <https://doi.org/10.1080/13608740308539524>
- Fırat, M. (2009). Yunanistan'la İlişkiler, B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar (Cilt I 1919-1980)* içinde (325-356, 576-614), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fırat, M. (2010). Yunanistan'la İlişkiler, B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar (Cilt II 1980-2001)* içinde (102-123, 440-480), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Grigoriadis, N. I. (2008). On the Europeanization of Minority Rights Protection: Comparing the Cases of Greece and Turkey, *Mediterranean Politics*, 13(1), 23-41. Doi: <https://doi.org/10.1080/13629390701862574>
- Hacıpaşaoğlu, N. (2019). Batı Trakya Türk Azınlığının İki Dilli Eğitim Modeline Yönelik Bir Değerlendirme, *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1(1), 81-96. Doi: <https://doi.org/10.29000/rumelide.1342093>
- Hochwachter, von G. (2021). *Balkan Savaşı Günlüğü "Türklerle Cephe"*, S. Toydemir (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Hüseyinoğlu, A. (2012). The development of minority education at the south-easternmost corner of the EU: the case of Muslim Turks in Western Thrace, Greece, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sussex Üniversitesi. Doi: <https://doi.org/10.30692/sisad.948284>
- Hüseyinoğlu, A. (2021). Rethinking Limits of Anti-Muslim Hatred and Discrimination in Contemporary Greece, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (SSAD)*, Türk-Yunan İlişkileri Özel Sayısı, 1-20.
- Ibraimi, E. (2013). The Rights of Minorities in Greece, *International Journal of Scientific & Engineering Research*, 13(4), 822-832.
- İnginar Kemaloğlu, A. (2022). *Trakya Bölgesine İskân Edilen Göçmenler (1923-1960)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı Tarihi*, 3. Baskı, Ankara: T.T.K.
- Keyvan, Ö. Z. (2012). Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Türkleri Sorunu, *Mesleki Bilimler Dergisi*, 4(1), 20-31.
- Meray, S. L. (1973). *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 348.
- Oran, B. (1986). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları.
- Oran, B. (1991). *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınları.

- Oran, B. Dönemin Bilançosu, B. Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler Yorumlar (Cilt I 1919-1980)* içinde (97-109), 15. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öksüz, H. (2006). *Batı Trakya Türkleri: (Makaleler)*, Çorum: Karam Yayınları.
- Sediroğlu, S. C. (2022). Lozan Görüşmelerine Giden Süreçte ve Lozan'da Batı Trakya (1877-1878 Harbi-1923), *Troyacademy*, 7(1), 17-46. Doi: <https://doi.org/10.31454/troyacademy.1008289>
- Serbestoğlu, İ. (2014). Yunanistan'a Geçiş Sürecinde Teselya Müslümanlarının Durumu, *BELLETER*, 78(283), 1075-1098. Doi: <https://doi.org/10.37879/belleter.2014.1075>
- Şentürk, C. (Eylül 2005). Yunanistan'da Azınlık Eğitiminin Sorunları, *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Bilimsel Araştırmalar Serisi No. 1*. <https://www.abttf.org/images/raporlar-pdf/19022020142014-tr.pdf> (Erişim: 26.04.2022).
- Şentürk, C. (Mart 2006). Yunanistan'da Müftülük Sorunu, *Avrupa Batı Trakya Türk Federasyonu Bilimsel Araştırmalar Serisi No. 3*. <https://www.abttf.org/images/raporlar-pdf/19022020145929-tr.pdf> (Erişim: 23.04.2022).
- Tocci, N. (2008). The Europeanization of Minority-Majority Relations in the Greece-Turkey-Cyprus Triangle, M. Weller, D. Blacklock ve K. Nobbs (Ed.), *The Protection of Minorities in the Wider Europe* içinde (251-275), Londra: Palgrave Macmillan. Doi: https://doi.org/10.1057/9780230582293_11
- Toluner, S. (2000). *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Toprak, S. (2014). Türk-Yunan Siyasi İlişkileri Çerçevesinde Batı Trakya Sorunu, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 43-54.
- Tsitselikis, K. (2012). *Old and New Islam in Greece: From Historical Minorities to Immigrant Newcomers*, Leiden: Martinus Nijhoff. Doi: https://doi.org/10.1163/9789004221536_022
- Tsitselikis, K. (2019). Muslims of Greece: a legal paradox and a political failure, N. Oberauer, Y. Prief ve U. Qubaja (Ed.), *Legal pluralism in Muslim contexts* içinde (63-83). Boston: Brill. Doi: https://doi.org/10.1163/9789004398269_005
- Tsitselikis, K. (2022). Territorial changes in Greece and postage stamps. A case of applied international law since 1830, *Southeast European and Black Sea Studies*, 22(2), 225-241. Doi: <https://doi.org/10.1080/14683857.2021.2019458>
- Tsitselikis, K. (2023). On the Muslim Turkish minority of Thrace, Greece: Long-lasting problems that require immediate solutions, *ENTAN policy paper No. 12*, 1-10.
- Uçarol, R. (1985). *Siyasi Tarih*, 3. Baskı, İstanbul: Filiz Yayınları.
- US Department of State, Office of International Religious Freedom. (2020). Greece 2020 International Religious Freedom Report. <https://www.state.gov/reports/2020-report-on-international-religious-freedom/greece/> (Erişim: 18.12.2024). Doi: https://doi.org/10.1163/2210-7975_hrd-0144-0079
- Ülman, A. H. (2002). *I. Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Savaş*, 3. Baskı, Ankara: İmge.
- Verhas, E. (Eylül 2019). The Turkish Minority in Western Thrace: The Long Struggle for Rights and Recognition, *Minority Rights Group Europe*,

Yunanistan’da Türk Azınlık: Kimlik, Haklar ve Sorunlar Üzerine Bir Analiz

https://minorityrights.org/wpcontent/uploads/2019/10/MRG_Rep_WThrace_EN_Sept_19.pdf (Erişim: 23.04.2022).

Voutira, E. (2020). Genealogies across the cold war divide: The case of the Pontic Greeks from the former Soviet Union and their ‘affinal repatriation’, *Ethnography*, 21(3), 355-372. Doi: <https://doi.org/10.1177/1466138120939589>

Yenigün, C. (2010). Batı Trakya: Avrupa’da Çiğnenen Azınlık Hakları, K. İnat, B. Duran ve M. Ataman (Ed.), *Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları 1. Cilt* içinde, Ankara: Nobel Yayınları. Doi: https://doi.org/10.1501/avraras_0000000225

Yılmaz, T. (1999). Batı Trakya’daki Türk Devletleri, *Balkan Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 115-132.

Makale Bilgisi/Article Information

Etik Beyan:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	Ethical Statement:	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	The authors declare that declare no conflict of interest.
Yazar Katkı Beyanı:	Birinci yazarın makaleye katkısı %50, ikinci yazarın makaleye katkısı %50’dir.	Author Contribution Declaration:	The contribution of the first author to the article is 50% and the contribution of the second author to the article is 50%.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.

